

Epidemie na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej i terenach zaborów do XX w. – różne płaszczyzny badań

Epidemie chorób zakaźnych w dawnej Rzeczypospolitej Obojga Narodów oraz na terenach zaborów były już po wielokroć tematem badań historycznych. Nadal jednak jest to obszar badawczy pełen białych plam i nierozpoznanych zagadnień. Wraz bowiem z przyrostem wiedzy o przeszłości dostrzegamy złożoność procesów i konieczność ich wielopłaszczyznowego analizowania. Badacze sięgają po nowe źródła lub reinterpretują te już znane, sięga się także po metody badawcze spoza garnituru typowo historycznych, angażując także medycynę, farmację, archeologię, antropologię, psychologię, klimatologię, botanikę i wiele innych dziedzin. Epidemie to nie tylko i wyłącznie kwestia historii choroby, jej rozprzestrzeniania się i sposobu jej leczenia. Nikt dziś nie kwestionuje potrzeby zbadania również wpływu zarazy na: demografię, handel, rolnictwo, migracje, religijność, postrzeganie zdrowia i życia oraz choroby i śmierci, zmiany relacji społecznych, stosunek do medycyny, ustawodawstwo miejskie czy nawet wiek zawierania małżeństw. Dawne epidemie to nie tylko masowa śmierć znacznej liczby jednostek, lecz także czynnik destabilizujący całe społeczeństwa i traumatyzujący je na wiele pokoleń. Przyrost wiedzy w tej dziedzinie uzmysławia nam ogromną złożoność społeczną, gospodarczą i kulturową masowych zjawisk takich jak wojna, głód czy właśnie epidemia.

W dobie niegasnącego zagrożenia światową pandemią badania nad epidemiami w przeszłości zyskały nową wartość. Konieczność kwarantanny, izolacji, ograniczenia mobilności i braku dostępu do niektórych towarów i usług stały się na nowo doświadczeniem wielu osób. Badanie zachowań i reakcji ludzi, którym w przeszłości przyszło mierzyć się z podobnymi problemami, dają podstawy do wnioskowania także w odniesieniu do przyszłości. Choć współczesne nam epidemie nie mają już tego samego charakteru co te z XVI czy XIX w., to jednak emocje im towarzyszące i schematy zachowań ludzkich często są zadziwiająco podobne. Czy badania historyczne mogą pomóc nam zwalczać epidemie w przyszłości? Na pewno pomogą zrozumieć ludzkie zachowania, a to już samo z siebie jest narzędziem ułatwiającym walkę z zarazą.

Zadaniem badaczy zajmujących się kwestią dawnych epidemii jest także zadawanie nowych pytań i poszerzanie dotychczas znanych płaszczyzn badawczych. Możemy w nowym świetle i z pomocą niewykorzystanych dotąd źródeł analizować już rozpoznane zjawiska, próbując lepiej zrozumieć ich naturę, lub stawiać zupełnie nowatorskie pytania i nie tylko pogłębiać, ale i poszerzać zasób naszej wiedzy. Nie chodzi przy tym o czcze dywagacje spod znaku „zawsze można zrobić więcej”! Zjawisko epidemii w historii człowieka to jeden z kluczowych i fundamentalnych czynników wpływających od zarania dziejów na losy całej ludzkości i to bodaj na wszystkich możliwych płaszczyznach. Dlatego też

temat epidemii w Rzeczypospolitej i na jej ziemiach, choć podejmowany po wielokroć, nie wydaje się być wystarczająco dobrze rozpoznany i zbadany.

W niniejszym zbiorze chcemy zaprezentować Państwu prace naukowców szukających nowych płaszczyzn poznania zagadnienia zarazy w dawnej Rzeczypospolitej i na jej terenach w dobie zaborów. W oczywisty sposób zebrane teksty nie zamykają tematu i nadal pozostawiają wiele kwestii do zbadania. Chcielibyśmy jednak zaprezentować badania naukowców skupionych na wieloaspektowości kwestii epidemii i szukających odpowiedzi na złożone pytania. W jaki sposób radzono sobie z zarazą wobec konieczności zapewnienia dostaw i transportu? Jak zapatrywała się dawna nauka na przyczyny zarażeń i najnowsze metody zabezpieczania się przed chorobami? Jakie leki uznawano za skuteczne i jakie leczenie wdrażano urzędowo? Jak czynniki kulturowe i polityczne wpływały na rozprzestrzenianie się dżumy? W jaki sposób badać dawne epidemie i jakie jeszcze pytania można zadać źródłom? To wszystko kwestie, które poruszają autorzy przedstawianych artykułów. Zapraszamy do lektury!

Jakub Węglorz

Instytut Historyczny, Uniwersytet Wrocławski

ORCID 0000-0002-1186-5777